

יום רביעי 15 נובמבר 2017

קול קורא לקבלת מידע בנושא הקמת תשתית לסליקת תשלומים מיידים בישראל

בנק ישראל פועל להגברת התחרות והיעילות במערכות התשלומים ולקידום אמצעי תשלום אפקטיביים ואמינים ובכלל זה, הבטחת קיומם של אמצעי תשלום חלופיים למזומן, ובהם מערכות לסליקת תשלומים קמעונאיים מידיים (Immediate Payment), כמקובל בעולם. בהתאם לכך הבנק מפרסם קול קורא להגיש הצעות לקידום תשתית אחת לפחות¹, מרכזית או מבוזרת, שתתמוך בסליקת תשלומים מיידים במשק הישראלי. יש להבהיר כי בשלב זה בנק ישראל אינו מתכנן להקים ו/או להפעיל תשתית לסליקת תשלומים מיידים ואינו מתכנן לממנה.

הציבור מוזמן להשיב לקול הקורא עד לתאריך 17/12/2017
באמצעות הכתובת nir.levy@boi.org.il

קול הקורא פתוח להתייחסות הציבור הרחב.

בנוסף, גופים עסקיים מוזמנים להגיש הצעות להקמה והפעלה של תשתית לסליקת תשלומים מיידים בישראל². על ההצעה לכלול גם את הפרטים הבאים, במידה שהם רלוונטיים:

1. תיאור הגוף תוך הדגשת המבנה העסקי והניסיון בתחום מערכות התשלומים והסליקה; פרויקטים דומים שהגוף הוציא לפועל (שם הפרויקט, השנה, הפעילות, התשתית הטכנולוגית והשלב שהיא נמצאת בו – תכנון או ייצור); ואיש קשר מטעם הגוף.
2. הצעה ראשונית למודל העסקי של הפרויקט ודיון בהיתכנותו העסקית. סעיף זה יכלול התייחסות הן לשלב ההקמה והיישום של עקרונות העל המפורטים להלן והן לשלב התפעול השוטף.
3. לוחות זמנים משוערים ליישום הפתרון.
4. תיאור מפורט של האתגרים הכרוכים בפיתוח תשתית לסליקת תשלומים מיידים בישראל, ובכלל זה אתגרים משפטיים, רגולטוריים, טכנולוגיים ואחרים.
5. הערות והצעות רלוונטיות.

¹ כלומר ייתכן שבסופו של דבר יקומו מספר תשתיות שיתמכו בסליקת תשלומים מיידים בישראל.
² יש לציין במכתב אם תוכנו כולל מידע עסקי או סודות מסחריים.

הקדמה: מהו תשלום מידי?

לתשלום המידי כמה מאפיינים עיקריים, ואלו הם:

- ✓ אמצעי תשלום חדש.
- ✓ דומה למזומן: יוזם התשלום מחויב מייד, והמוטב מזוכה תוך זמן קצר מאוד. במילים אחרות, חולפות שניות ספורות מרגע שהוראת התשלום בוצעה ועד שהכספים מתקבלים בחשבוננו של המוטב ונעשים זמינים לשימוש.
- ✓ מבוסס חשבון תשלום: הלקוח מחזיק חשבון לביצוע עסקאות תשלום שבו נצברים כספיו.
- ✓ זמין 24/7/365, למעט במקרים חריגים.
- ✓ מאפשר לבצע תשלומים באמצעות פקיד, הוראה טלפונית, דף חשבון אינטרנטי או אפליקציית תשלומים.
- ✓ לאחר אישור התשלום על ידי הגוף בו הלקוח מנהל את חשבוננו, הוראת התשלום איננה ניתנת לביטול.
- ✓ נוח מאוד לשימוש: מאפשר לבצע תשלומים באפליקציות תשלומים ייעודיות תוך שימוש במזהה ייחודי חד-חד ערכי.

תשלומים מידיים: המצב בעולם

סקירה בין-לאומית מעלה כי במדינות שונות בעולם יש תשתית לסליקה של תשלומים קמעונאיים מידיים³: באנגליה הוקמה תשתית מפותחת לסליקת תשלומים מידיים⁴; סינגפור הטמיעה תשתית לסליקת תשלומים מידיים באמצעות שדרוג של מערכת תשלומים קמעונאית קיימת⁵; ובפולין פועלות שתי תשתיות לסליקת תשלומים מידיים⁶. נוסף לכך, ישנן מדינות הנמצאות בתהליכי בחינה, תכנון או הקמה של תשתית כזו, שהבולטות ביניהן, הן: אוסטרליה שאר הובילה רפורמה רחבת היקף בכל הקשור

³ אנגליה, איסלנד, פולין, שוודיה, הודו, סין, יפן, ניגריה, דרום אפריקה, מקסיקו, ברזיל, שווייץ, דרום קוריאה, סינגפור, דנמרק, טייוואן, טורקיה וצ'ילה.

⁴ מערכת התשלומים Faster Payment הוקמה על ידי חברת VocaLink בשנת 2008. המערכת פועלת 24/7, היא משרתת לקוחות פרטיים ועסקיים. במערכת ניתן להעביר הוראות תשלום שסכומן מגיע עד 250,000 לירות שטרלינג (GBP), אולם לכל משתתף במערכת יש זכות לקבוע תקרה נמוכה יותר. ארבעה סוגי תשלומים ניתן לבצע במערכת: (א) תשלום מידי בודד; (ב) תשלום עתידי; (ג) הוראת קבע; (ד) תשלום ישיר – שירות לחברות. נכון ל-2016 ישנם 15 בנקים שהינם משתתפים ישירים וכן מאות משתתפים עקיפים (מתארחים).

משנת 2014 פועל על גבי המערכת שירות התשלומים PAYM (Mobile Payments), המוצע על ידי הבנקים השונים המשתתפים במערכת. שירות זה משמש להעברת תשלומים בין חשבונות המשתמשים (העברות P2P) תוך התבססות על מספר הטלפון הסלולרי של הלקוחות.

⁵ שירות FAST (Fast and Secure Transfers) החל לפעול בשנת 2014, והוא פועל 24/7 ומאפשר להעביר הוראות תשלום שסכומן מגיע עד 50,000 דולר סינגפורי (SGD) בדרך אלקטרונית, מאובטחת ומהירה. בשירות משתתפים 18 בנקים והוא ניתן על גבי מערכת התשלומים Interbank GIRO System שמפעיל Banking Computer Services Pte Ltd (BCS).

⁶ במדינה פועלות שתי מערכות תשלומים לסליקת תשלומים מידיים:

1. Express Elixir System: תשתית זו החלה לפעול ב-2012, מפעילה אותה (KIR) Krajowa Izba Rozliczeniowa

(S.A.), והיא זמינה 24/7 לביצוע תשלומים שסכומם מגיע עד 100,000 זלוטי (PLN). במערכת משתתפים 11 בנקים באופן ישיר, ועשרות משתתפים באופן עקיף.

משנת 2015 פועל על גבי המערכת שירות תשלום באמצעות טלפון חכם – MP2P.

2. BlueCash System: תשתית זו החלה לפעול ב-2012, מפעילה אותה Blue Media SA, והיא זמינה 24/7 לביצוע

תשלומים שסכומם מגיע עד 20,000 זלוטי (PLN). 92 בנקים משתתפים במערכת. המערכת מאפשרת העברת תשלומים גם על ידי ללקוחותיהם של בנקים אחרים שאינם משתתפים במערכת (הן הצד השולח והן הצד המקבל יכולים להחזיק חשבון בבנק שאינו משתתף במערכת).

להעברת מידע בזמן אמת, וכללה בה הקמה של תשתית לסליקת תשלומים מיידיים⁷. והבנק המרכזי של האיחוד האירופי המקדם הקמה של תשתית פאן-אירופית לסליקת תשלומים מיידיים במסגרת חזון ה-SEPA (Single Euro Payments Area)⁸.

עוד מעלה הסקירה כי בעולם יש שתי גישות עיקריות לקידום תשתית לסליקת תשלומים מיידיים:

- הקמת מערכת תשלומים חדשה וייעודית.
- שדרוג מערכות תשלומים קמעונאיות הקיימות במערך התשלומים.

סקירה כללית על מערך התשלומים בישראל⁹

התשתית הפיננסית בישראל מורכבת ממערכות תשלומים וסליקה בין-בנקאיות, המשמשות להעברת תשלומים ולסליקתם, אלו העיקריות שבהן: (א) **מערכת זה"ב** (זיכויים והעברות בזמן אמת, מערכת מסוג RTGS), המופעלת בידי בנק ישראל. המערכת הינה מערכת מתקדמת לסליקה יעילה ואמינה של התשלומים השקליים במשק, בזמן אמת ובאופן סופי, והיא משמשת סולק סופי של כלל מערכות התשלומים בישראל; (ב) **מסלוקת הנייר** (מסלוקת הבנקים), המופעלת גם כן בידי בנק ישראל. מסלוקה זו מטפלת בשיקים ובשוברים ידניים; (ג) **מערכת "זיכויים, חיובים והעברות תשלומים"**, המופעלת בידי מס"ב (מרכז סליקה בנקאי). זוהי מערכת אלקטרונית שמעבירה תנועות בין-בנקאיות בשקלים שאינן סופיות, כגון הרשאות לחיוב חשבון, תשלומי משכורות, תשלומי מסים ועוד; (ד) **מערכת "שירותים בכרטיסי חיוב"**, המופעלת בידי חברת שב"א (שירותי בנק אוטומטיים). מערכת זו עוסקת באישור, איסוף ועיבוד העסקאות המתבצעות בישראל בכרטיסי חיוב. (ה) **מערכת "מכשירי בנק אוטומטיים"**, המופעלת אף היא בידי חברת שב"א. מערכת זו עוסקת במיתוג הרשתות של מכשירי הבנק האוטומטיים למשיכת מזומנים.

האם יש בישראל צורך בתשלומים מיידיים?

בנק ישראל בחן אם יש צורך להטמיע בישראל תשלומים מיידיים, בין היתר, באמצעות סקר צרכנים שערכה חברה חיצונית ופגישות עם בעלי עניין במערך התשלומים בישראל. הבחינה העלתה בין השאר כי בשוק התשלומים הישראלי יש בעיקר צורך:

1. לבצע תשלומים בנוחות ויעילות, מסביב לשעון (24/7), ובעלויות עסקה נמוכות. וכן יש צורך לקבל את התשלום במהירות.

⁷ חברת SWIFT מקימה וגם תפעיל פלטפורמה חדשה לסליקת תשלומים בסכומים נמוכים, NPP (New Payments Platform). פלטפורמה זו תאפשר לאנשים ובתי עסק להעביר בזמן אמת תשלומים שסכומם אינו מוגבל, ונוסף לכך היא תאפשר להעביר מידע בצמוד לתשלום. הבנק המרכזי מעורב בהקמת הפלטפורמה, והיא עתידה להגיע לשלב הייצור בסוף 2017.

⁸ הבנק המרכזי של האיחוד האירופי מעוניין לקדם תשתית פאן-אירופית לביצוע תשלומים מיידיים באירו ובמטבעות אחרים. בהתאם לכך, פרסם הבנק בנובמבר 2016 מסמך כללים (Rulebook) להטמעת תשלומים מיידיים באיחוד האירופי, וזאת לאחר התייעצות עם הציבור. כיום מפתחים את המערכת תשלומים – TARGET instant payment settlement (TIPS), והיא עתידה להתחיל לפעול בסוף 2018.

⁹ מידע מקיף ונרחב על פעילותן של מערכות התשלומים והסליקה העיקריות בישראל ניתן למצוא בספר האדום לשנת 2015-16, <http://www.boi.org.il/he/NewsAndPublications/PressReleases/Pages/22-1-17.aspx>

2. להגביר את התחרות במערך התשלומים ולשפר את השירות, בין היתר, על ידי כניסתם של שחקנים חדשים שיציעו פתרונות לביצוע תשלומים מיידים לאורך כל שרשרת ביצוע העסקה.
3. לצמצם את הכלכלה השחורה בישראל באמצעות הפחתת השימוש באמצעי תשלום מבוססי נייר. התשלום המידי משמש תחליף למזומן, שכן הכסף עובר מיוזם התשלום למקבל התשלום תוך פרק זמן קצר מאוד עד שניות בודדות, ומקבל התשלום יכול להשתמש בו מייד, בדומה לכסף מזומן.
4. להגדיל את הנזילות ולצמצם את עלויות האשראי לבתי העסק על ידי קבלת התשלום בגין הסחורות או השירותים באופן מידי, זאת בשונה מאמצעי תשלום אחרים הנפוצים בישראל לביצוע תשלומים שאינם מזומן¹⁰.
5. ליצור תשתית שתאפשר לסלוק את אמצעי התשלום המתקדמים – הקיימים והעתידיים וכן ליצור תשתית שתאפשר סליקה של הוראות תשלום אשר בוצעו באמצעות אפליקציות תשלומים של גופים שונים.
6. לבצע תשלומים מידיים בסכומים קטנים בין אדם לאדם ובין אדם לבית עסק.
7. להגביר את היתירות במערך התשלומים בישראל ולשמור על רציפות הפעילות באמצעי התשלום על ידי קידום של מתג נוסף לעסקאות שיבוצעו באמצעי תשלום מתקדמים (שאינם מבוססי כרטיסי חיוב).

עקרונות העל לתשתית לסליקת תשלומים מידיים

1. התשתית לסליקת תשלומים מידיים תורכב לפחות מארבעת המודולים הבאים:
 - 1.1. מתג שיאשר את התשלומים המתבצעים בין הלקוחות של משתתפי המערכת.
 - 1.2. עיבוד הוראות תשלומים אשר יישלחו אליה על ידי משתתפי המערכת.
 - 1.3. מאגר מידע שיאפשר לבצע תשלומים ביעילות, במהירות ובנוחות באמצעות שימוש במזהה חד-חד ערכי.
 - 1.4. ממשק סליקה ישיר מול מערכת זה"ב, שכן במערכת זו תתבצע הסליקה הסופית של הוראות התשלום.
2. התשתית תאפשר גישה ישירה או עקיפה למגוון גופים, בהתאם למאפייניהם.
3. התשתית תספק אבטחת מידע והגנה מפני איומים קיברנטיים בהתאם לסטנדרטים בין-לאומיים ודרישות רגולציה, לרבות מנגנוני Non-repudiation, Authorizations, Verifications. וכן, היא תספק לפעילותה המשכיות עסקית, כולל פעילות באתר גיבוי.

¹⁰ להלן מספר דוגמאות למועד שבו מזכים את החשבון של בית העסק בהעברות בין-בנקאיות שמתבצעות באמצעי תשלום שונים:

1. העברה בנקאית – מוצגת בחשבון ביום למחרת (T+1) עם ערך יום T;
2. שיק – מוצג בחשבון ביום למחרת (T+1) עם ערך יום T. אולם, סופיות התשלום מתקבלת ב-T+3, דהיינו בית העסק יכול להשתמש בכספים שלושה ימים לאחר ההפקדה;
3. כרטיס חיוב נדחה – 15–17 ימים במוצע;
4. כרטיס חיוב מידי – שלושה ימים מיום שידור העסקה.

4. התשתית תאפשר לבצע תשלומים בין אדם לאדם (Person to Person), בין אדם לבית עסק (Person to Business), ובין עסק לעסק (Business to Business). וכן היא תאפשר לבצע תשלומים בין מוסדות גדולים, לרבות משרדי הממשלה.
5. בנק ישראל סבור כי המערכת צריכה לספק שירותים בעלות נמוכה מאוד, על מנת לעודד שימוש נרחב בתשלום מיידי וליצור תחליף של ממש לאמצעי התשלום מבוססי הנייר הקיימים (מזומן ושיקים).
6. התשתית תאפשר להגביל את סכומי הפעילות בה, בהתאם לסיכונים בפעילותה.
7. התשתית תעמוד בסטנדרטים בין-לאומיים להעברת הוראות תשלום מתקדמות (כגון ISO20022). הדבר יאפשר לה לעבוד בעתיד עם תשתיות דומות בעולם וכך יאפשר לבצע תשלומים מיידיים חוצי-גבולות.
8. מובהר, כי עקרונות אלה מתווים רק קווים כלליים לתשתית לסליקת תשלומים מיידיים בישראל.

הבהרות וסייגים

1. קול קורא זה אינו מהווה פניה לקבלת מידע (Request for Information) או פנייה לקבלת הצעות (Request for Proposals), וכן אינו מהווה חלק מהליכי מכרז. לפיכך אין בו כדי ליצור מחויבות כלשהי של הבנק כלפי מי מהמשיבים לרכוש מוצר או שירות כלשהם, והוא אינו כפוף לדיני המכרזים החלים בישראל. ככל שיתקיים הליך מכרזי בעתיד, יהיה הבנק רשאי לשנות או להוסיף תנאים ודרישות הכול לפי שיקול דעתו – המקצועי ובהתאם לצרכיו.
2. המשיבים לקול הקורא יישאו בהוצאות הכנת המענה, ולא יהיו זכאים לכל פיצוי או שיפוי בגין הוצאות אלה.
3. הבנק רשאי להשיב לכלל המענים שיתקבלו, לחלק מהמענים, או שלא להשיב למענה כלל. בכל מקרה, לא יהיה תוקף לכלל התייחסות של הבנק למסמך זה, אלא אם ניתנה בכתב.
4. הבנק יהיה רשאי לפנות למשיבים לקול קורא זה, כולם או חלקם, בבקשה להשלמת מידע וקבלת הבהרות למענה שיוגש, וכל מידע נוסף שייסבור הבנק שיש בו כדי לסייע לו בהבנת המענה.
5. הבנק שומר לעצמו את הזכות, בכל עת, לערוך שינויים או תיקונים בקול קורא זה, בין אם מיוזמתו ובין אם בעקבות פניה של צדדים שלישיים כלשהם. השינויים או התיקונים בקול הקורא ייעשו בהודעה בכתב, ויפורסמו באתר האינטרנט של הבנק. באחריות המשיבים לבדוק מפעם לפעם את אתר האינטרנט של הבנק, אם חלו שינויים בנוסח של קול הקורא ולהתאים את המענה שלהם לשינויים, ככל שיחולו.